

Radosław Lolo

Akademia Humanistyczna im. A. Gieysztor, Pułtusk

JEZUICKA MISJA W MYSZYŃCU

THE JESUIT MISSION IN MYSZYŃCIEC

Dzieje stacji misyjnej prowadzonej przez ponad sto dwadzieścia lat przez Towarzystwo Jezusowe w Myszyńcu były już przedmiotem kilku opracowań¹. Dysponujemy też nowoczesnymi studiami z innych obszarów pogranicza katolicko-luterańskiego w XVI i XVII wieku, które mogą stanowić cenny materiał porównawczy².

Geneza misji myszyńckiej przy kolegium łomżyńskim jest inna od typowych dla Mazowsza przypadków. Placówki Towarzystwa Jezusowego powstawały bowiem najczęściej w wyniku przejęcia przez jezuitów dóbr czy świątyń na obszarach już zasiedlonych, z rozwiniętą strukturą parafialną. Powstanie misji myszyńckiej

¹ Do roku 2008 najważniejsze prace zebrano w *Podstawowej bibliografii do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce*, t.1, oprac. L. Grzebień SJ, Kraków 2009, s. 308. Są to: J. Pawlewski, *Reminiscencje jezuickie w stolicy puszczy kurpiowskiej*, „Nasze Wiadomości” 8/1926–28, s. 410–411, W. Jemieliły, *Parafie Puszczy Kurpiowskiej*, Łomża 1975, s. 5–15 i 20–27, S. Załęski, *Jezuici w Polsce*, t. 4, cz. 3: *Kolegia i domy założone w drugiej dobie rządów Zygmunta III i za rządów Władysława IV 1608–1648*, Kraków 1905, s. 1030–1031; J. Poplatek, *Komisja Edukacji Narodowej. Udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej*, Kraków 1973, s. 175; W. Paprocka, *Myszyniec. Studium z dziejów miasta*, Warszawa 1993. Z nowszych opracowań wymienić można: hasło Myszyńiec w *Encyklopedii wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień i in., Kraków 2004, s. 448; J. Paszenda SJ, *Jezuici w Myszyńcu [w:] Dzieje parafii i kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej w Myszyńcu*, red. M. Przytocka, Myszyńiec 2009 (dalej: *Dzieje parafii i kościoła... w Myszyńcu*), s. 59–78, J. Kochanowicz, *Słownik geograficzny jezuickich burs muzycznych (Materiały)*, Kraków 2002, s. 160, B. Modzelewska, *Myszyniec [w:] Encyklopedia katolicka*, t. XIII: *Modlitwa-Notyfikacja*, Lublin 2009, s. 595–596; R. Lolo, *Towarzystwo Jezusowe w diecezji płockiej 1566–1773. Studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej*, Pułtusk 2013, s. 146–148, tenże, *Jesuits and Protestants. Confessional Relations on the Border between Mazovia nad the Duchy of Prussia form the 16th to the 18th Century [w:] Kultūra-ekonomika-visoumanė: sąveika ir pokyčiai vidurmalžiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais Baltijos rytinėje pakrantėje*, ed. M. Ščavinskas, Klaipėda 2015, s. 300–310.

² J. Hochleitner, *Religijność potrydencka na Warmii (1551–1655)*, Olsztyn 2010; J. Małek, *Reformacja w Polsce i w Prusach w XVI wieku: podobieństwa i różnice*, „Czasy Nowożytnie”, t. 2/1997, s. 9–15; *Dysydenci czy decydenci. Protestanci w obu częściach Prus i Koronie w XVI–XVIII wieku*, red. W. Zawadzki, Elbląg 2018.

było zaś wynikiem zdiagnozowania braków i zaniedbań duszpasterskich względem coraz liczniejszej ludności kolonizującej Puszcę Zieloną. Jezuitów zaniepokoił również fakt przenikania na te tereny luterzańskich pastorów z Prus Książęcych skutecznie rozwijających swą działalność misyjną. Przez całe XVI stulecie zarówno po polskiej, jak i pruskiej stronie osadnictwo nadgranicznych terenów leśnych nie czyniło znaczących postępów. Dopiero pod koniec pierwszej połowy XVII wieku po „pruskiej” stronie puszczy nasiliła się akcja osadnicza, która doprowadziła do powstania nowych luterzańskich parafii. Dodajmy, że częściowo osadnikami byli chłopci zbiegli z Mazowsza. W roku 1649 książę elektor Fryderyk Wilhelm wydał reskrypt erygujący parafię w Rozogach, gdzie nabożeństwa sprawowano w języku polskim³. W okresie tym wśród osadników na terenie puszczy, po obu stronach granicy, pastory luterzańscy mówiący po polsku zaczęli przenikać przez leśną, otwartą granicę. Bez problemu docierali oni do kurpiowskich osad na terenie puszczy i prowadzili coraz skuteczniejszą akcję misyjną. Na tym tle duszpasterstwo katolickie wypadło wyjątkowo mizernie. Gęstość katolickiej sieci parafialnej po polskiej stronie puszczy była nadzwyczaj skromna. Osadnicy puszczańscy do najbliższych parafii, leżących wszak na obrzeżach puszczy, to jest w Kolnie, Nowogrodzie, Miastkowie czy Ostrołęce, mieli w prostej linii po 40 lub więcej kilometrów. W tej sytuacji trudno było sprawować nad nimi jakąkolwiek opiekę duszpasterską. Nie docierali oni do świątyń, latami nie mieli dostępu do sakramentów, a zdarzali się też i tacy, którzy ponoć nigdy nie widzieli katolickiego księdza. W sposób oczywisty nie odróżniali go zatem od pastora. Przez pewien czas nikt spośród katolickiego duchowieństwa w diecezji płockiej jednak nie zdawał sobie sprawy z powagi sytuacji.

Zmieniło się to za sprawą dość przypadkowego, ale jakże brzemiennego dla Puszczy Zielonej zdarzenia. W 1647 roku jeden z ojców kolegium łomżyńskiego – Łukasz Załuski – z pobożności (*ex pietate*) wyprawił się do mieszkańców puszczy. W trakcie tej misji z przerażeniem stwierdził, że ma do czynienia z ludźmi, którzy nigdy nie mieli okazji zobaczyć księdza katolickiego, za to niejednokrotnie widywali pastora i mają niemal stały kontakt z luteranami. W czasie tej wyprawy o. Załuski wyspowiadał 270 osób. W następnym roku pobożny jezuicki misjonarz powrócił do puszczy i znów wyspowiadał 264 mieszkańców lasu, których pracowicie wyszukiwał w trudno dostępnych miejscach⁴. Akcję stopniowo nasilano. W roku 1650 odnotowano zaś 4 000 wysłuchanych w trakcie misji spowiedzi i 15 przypadków nawróceń. Potrzebami misyjnymi zainteresowano najpierw marszałka wielkiego koronnego Łukasza Opalińskiego oraz ówczesnego opata komendatoryj-

³ Z. Kudrzycki, *Z dziejów pogranicza kurpiowsko-pruskiego [w:] Dzieje parafii i kościoła... w Myszyńcu*, s. 43.

⁴ Archivum Romanum Societatis Iesu [dalej: ARSI], Lit. 39, k. 224 i 232.

nego benedyktynów plockich i biskupa kamienieckiego Tomasza Ujejskiego⁵. Wpływowi dostojnicy nie tylko sami wsparli finansowo doraźnie prowadzone wyprawy misyjne, ale nadali sprawie stosowny rozgłos. Dzięki temu w finansowanie wypraw włączyła się w roku 1650 sama królowa Ludwika Maria Gonzaga. Utworzyła ona nawet specjalny fundusz, z którego w prowincji litewskiej Towarzystwa Jezusowego utrzymywano tak zwanych *misionarii reginalis* – zakonników oddelegowanych do posługi w Puszczy Kurpiowskiej. Jerzy Paszenda SJ w swoim studium do 1661 roku wymienia 6 jezuitów, których posługa w Towarzystwie została tak właśnie opisana⁶. W puszczańskiej wiosce Myszyniec można było wówczas rozpocząć budowę drewnianej kaplicy⁷. Jej uposażenie stanowić miały dochody z trzech dorocznych targów nadanych Myszyncowi przywilejem Jana II Kazimierza w roku 1650. W kilkanaście miesięcy później (11 października 1651 roku) ówczesny biskup plocki Karol Ferdynand Waza zlecił jezuitom łomżyńskim pracę duszpasterską nad mieszkańcami puszczy w starostwach ostrołęckim i łomżyńskim. Wreszcie w roku 1654 król potwierdził prawo jezuitów do pobytu w kaplicy myszyńskiej. Nadał im też grunt we wsi na zbudowanie domu i założenie ogrodu⁸. Sama puszczańska osada Myszyniec (Myszeniec) z pewnością powstała już wcześniej. Wymieniona jest w lustracji dóbr królewskich z roku 1660 jako wioska należąca do tenuty ostrołęckiej. Zapis jest wprawdzie enigmatyczny: *Na włókach nro 2, poddani nic nie robią, tylko płacą fl. 40/18*⁹. Po pierwsze, w przeciwieństwie do innych osad, nie jest ona opisana przez lustratorów jako nowo „zasadzona”, czyli musiała istnieć już jakiś czas. Po drugie, jak słusznie zauważył Kazimierz Pacuski, mieszkańcy Myszynca płacili już czynsz, zatem pierwotnie nadany po założeniu okres wolnizny im minął¹⁰. Pod względem ilości włók Myszyniec (2 włóki) prezentuje się dość skromnie i był mniejszy od należących do starostwa wiosek, na przykład od Wojkowych Łąk oraz Dąbrowy. Płacił też mniejszy od nich czynsz. Warto przypomnieć, że skoro od 1650 roku miał przywilejem królewskim trzy targi, to stanowić musiał przynajmniej lokalny ośrodek handlu. Lustracja nie wspomina wreszcie nic na temat obecności jezuitów w wiosce i nadanych im gruntów czy też przywilejów. Tyle mniej więcej da się powiedzieć o puszczańskiej wiosce Myszyniec w chwili, gdy pojawili się tam jezuita. Od 1654, po uzyskaniu zgody władz prowincji Towarzystwa, Myszyniec stał się już pełnoprawną stałą stacją misyjną

⁵ I. Makarczyk, *Tomasz Ujejski (1612–1689), biskup kijowski, prepozyt warmiński, jezuita*, Olsztyn 2005, s. 234.

⁶ J. Paszenda, Dz. cyt., s. 61.

⁷ Tamże, s. 59–60.

⁸ W. Jemielity, Dz. cyt., s. 9.

⁹ *Lustracje województwa mazowieckiego XVII wieku, Cz. II: 1660–1661*, oprac. A. Wawrzeńczyk, Warszawa 1989, s. 165.

¹⁰ K. Pacuski, *Początki Myszynca na tle dziejów Puszczy Zagajnicy (Kurpiowskiej) [w:] Dzieje parafii i kościoła... w Myszyncu*, s. 23.

jezuitów łomżyńskich. Początkowo w stacji przebywało od jednego do trzech misjonarzy, utrzymywanych z funduszu królowej. W placówce na stałe jezuita utrzymywali na ogół jednego misjonarza, którego w katalogach osobowych określano jako: *in sylvis, sylvanus, sylvestris* albo *in limitibus Prussiae*, a w okresie późniejszym zwyczajnie *missionarius*¹¹. Dodajmy od razu, że ta posługa zakonna, prowadzona w ekstremalnych warunkach, przez samych jezuitów postrzegana była jako trudna i wyczerpująca. Niemal przez cały okres funkcjonowania stacji misyjnej w Myszyńcu, poza nielicznymi wyjątkami, władze prowincji starały się, by pobyt misjonarzy w puszczy nie był długi. Na ogół był to period od roku do 3 lat. Warto nadmienić, że spośród zidentyfikowanych przez Jerzego Paszendę SJ misjonarzy jezuitów wielu zmarło w trakcie pracy w Myszyńcu lub niedługo po jej zakończeniu¹². Tak na przykład wśród pierwszych misjonarzy wymienić można Adama Garlińskiego (1652–53), Krzysztofa Hagenau (1653–54), Jana Gnatowskiego (1654–55). Po przerwie wojennej spowodowanej potopem szwedzkim posługę misjonarzy pełnili z kolei: Adam Załuski (1658–59), Marcin Mielezkiewicz (1648–61) i Bartłomiej Borzycki (1660–1661). Zmarli oni w czasie zarazy w 1661 roku¹³. Skład osobowy misji Myszynieckiej w XVIII wieku ulegał stopniowemu powiększeniu. Liczba misjonarzy zwiększyła się do stałych już trzech osób, a następnie jeszcze wzrosła do pięciu. Całą misją zawiadował superior¹⁴. Pod koniec istnienia misji liczba obecnych w Myszyńcu jezuitów spadła. Katalog za rok 1760 wymienia bowiem tylko trzy osoby: superiora Franciszka Piszczkańskiego oraz misjonarzy Antoniego Małkińskiego i Teodora Bruszewskiego¹⁵. Ostatnim superiorem misji był pełniący te funkcję od 1765 roku Anzelm Zaborowski. Wiekowy już wówczas i zasłużony dla Towarzystwa jezuita po kasacie przeniósł się do Nieświeża, gdzie zmarł w roku 1774¹⁶. Jezuita misjonarza nie ograniczali się wyłącznie do sprawowania swej posługi na miejscu, ale wyprawiali się głęboko w puszcę, docierając do najodleglejszych nawet sezonowych siedlisk smolarzy, hutników czy węglarzy. Z wypraw takich zasłynął ks. Szymon Suchorski. Przybył on do Myszyńca w roku 1661, w niemłodym już wieku 47 lat. Przez prawie osiem lat niestrudzenie wędrował po najdalszych ostępach leśnych, nawiedzając ponad 50 osad i pojedynczych siedlisk. Często od podstaw katechizował, spowiadał, wprowadzał nowe formy kultu. Można rzec, że ks. Suchorskiemu dane było dopełnić żywota w sposób godny kapłana i misjonarza. Zmarł on bowiem rażony apopleksją 16 kwietnia 1669 roku w kościele w Myszyńcu, w trakcie trwania mszy¹⁷. Podobną gorliwością

¹¹ ARSI, Lit. 57, bez paginacji, nr 126 i 127.

¹² J. Paszenda, Dz. cyt., s. 66–78.

¹³ Tamże, s. 61.

¹⁴ ARSI, Mas. 151 Cat. Brev. 1759–1766, f. 21 v.

¹⁵ Tamże, Rok 1760, k. VIII.

¹⁶ J. Paszenda, *Jezuici w Myszyńcu...*, s. 77

¹⁷ Tamże, s. 76.

w misjach wśród Kurpiów wykazywał się w latach 1669–1674 ks. Kilian Wanatowicz. Zapuszczał się pieszo w głąb puszczy, chrzcząc, spowiadając, udzielając ślubów i katechizując. Wprowadził nawet wśród puszczaków zwyczaj obowiązkowego nawiedzania kościoła myszyńskiego w cztery najważniejsze święta kościelne. Wkrótce kościół w Myszyńcu nie mógł zmieścić Kurpiów przybywających na uroczystości w liczbie niemal trzech tysięcy! Ksiądz Wanatowicz prowadził też swoistą działalność społeczną. Upominał się u władz starościńskich o zmniejszenie świadczeń podatkowych i złagodzenie kar dla ukrywających się w puszczy zbiegów. Wyczerpany, z mocno już nadszarpniętym zdrowiem, został w roku 1674 przeniesiony przez zwierzchników zakonnych do Warszawy, gdzie wkrótce zmarł¹⁸. Misji w Myszyńcu, mimo – wydawałoby się – peryferyjnego położenia, nie ominęły zawieruchy wojny północnej, szerzej opisane już przy dziejach łomżyńskiego kolegium. Jednak dość szybko dźwignęła się ona ze zniszczeń wojennych. Skalę prowadzonych przez tę grupkę zakonników prac duszpasterskich dobrze oddają statystyki zamieszczone w kronice kolegium łomżyńskiego za rok 1764¹⁹. Wypowiadano w tym roku 8995 osób, a do pierwszej spowiedzi przygotowano 131. Namaszczone 144 chorych, ochrzczono 198 dzieci, a ślubów udzielono 26 parom. Odbyły się 74 pogrzeby, a jakby tego było mało, zdołano jeszcze nawrócić z luteranizmu 10 osób. Od początku działalności jezuitów krzewili w Myszyńcu także kult maryjny. Wiadomo, że już w roku 1650, dnia 1 lipca, zatem w przeddzień święta patronalnego kościoła pod wezwaniem Nawiedzenia Najświętszej Panny Maryi, do sanktuarium w Świętej Lipce przybyła liczna i uroczysta procesja z Myszyńca, którą prowadził o. Zygmunt Marquard²⁰. O rozmachu misji w Myszyńcu świadczy jeszcze jeden fakt. Otóż, jak rzadko która stacja misyjna, posiadała ona własną bursę muzyczną. Ta powstała w roku 1729, a jej pierwszym prefektem był br. Michał Kuhn. Bursa od roku 1739 dysponowała własnym budynkiem. Służyła nie tylko jako miejsce zamieszkania dla ubogich uczniów prowadzonej w XVIII wieku przez jezuitów szkoły parafialnej. Rzeczywiście uczono tu dzieci śpiewu i gry na instrumentach muzycznych, i to czasem na niezłym poziomie. Kapela z bursy nieraz upiększała liturgię koncertami prowadzonymi przez prefektów bursy. Prefektem bursy myszyńskiej był na przykład Mateusz Pomezański, uznawany za wybitnego kierownika jezuickich placówek muzycznych²¹. Początkowo jezuitów dysponowali w Myszyńcu drewnianą kaplicą zbudowaną około 1650 roku. Szybko okazało się, że nie jest ona w stanie pomieścić tłumu wiernych przybywających w najważniejsze święta kościelne, więc w 1688 roku kaplicę powiększono i stała się ona kościołem p.w. Świętej Trójcy (nadal drewnianym). Budynek ten wraz z zabudowaniami jezuickimi spalili Szwedzi w roku 1708.

¹⁸ Tamże, s. 61–62.

¹⁹ ARSI, Lit. 55, f. 7–7v.

²⁰ J. Paszenda, *Jezuici w Myszyńcu...*, s. 60.

²¹ J. Kochanowicz, Dz. cyt., s. 160.

Wydarzeniom tym warto poświęcić nieco więcej uwagi, gdyż były one chyba najdramatyczniejszymi momentami w dziejach misji myszyńskiej. Otóż wkraczającym do puszczy Szwedom Kurpie stawili zdecydowany opór, zadając najeźdźcom spore straty. Ostatecznie Szwedzi wkroczyli do Myszyńca. Osada była jednak opuszczona. Z zemsty i typowej dla nich wrogości do jezuitów najpierw przystąpili do rabunku. Splądrowano kościół i zabrano sprzęty kościelne. Następnie rozgrabiono majątek domu zakonnego, w tym konie i wozy. Pozostawionego na straży jezuitę powleczono na zaczepionym na szyi postronku do oficera. Ten jednak niespodziewanie darował biedakowi życie i pozwolił uciec. Następnie Szwedzi próbowali spalić drewniany kościół, ale nie byli w stanie wzniecić pożaru zamokłego drewna. Udało się dopiero, gdy idąc za radą mieszkańców Prus Książęcych, wysmarowali drzwi i ściany dostarczoną przez Prusaków żywicą i smołą. Kościół spłonął doszczętnie. Jakby tego było mało, uprowadzono z Myszyńca czterech pochwyconych tam jezuitów (Konrada Schrötera, Jana Woźnickiego, Stanisława Sarnińskiego i rektora łomżyńskiego kolegium Teofila Zabłockiego). Spędzili oni w niewoli trzy miesiące i zostali wykupieni dopiero po interwencji króla Stanisława Leszczyńskiego i zapłaceniu wysokiego okupu²². Niemal od razu wzniesiono kolejną, prowizoryczną świątynię²³. Od 1718 roku rozpoczęła się budowa nowego, obszernego kościoła. Wśród jego fundatorów wymienić trzeba Anastazję z Myszkowskich, J.J. Stawskiego h. Leszczyc z ziemi wieluńskiej²⁴. Uroczystej konsekracji świątyni dokonał biskup płocki Józef Eustachy Szembek 22 października 1755 roku. Świątyni nadano wezwanie Trójcy Przenajświętszej. Była ona wykonana z drewna, ale w niczym nie przypominała maleńkich mazowieckich drewnianych kościołków parafialnych²⁵. Liczyła 36 m długości i 12 szerokości. Wieńczyły ją trzy wieże o wysokości 11 m. Wnętrze oświetlało 20 okien. W 1775 roku w kościele myszyńskim mieściło się aż dwanaście ołtarzy²⁶. Mógł on pomieścić nawet 3000 wiernych. Warto jeszcze dodać, że wzniesione wraz z trzecim kościołem myszyńskim ceglana dzwonnica i brama w parkanie uchodzą za pierwsze na Kurpiach budowle murowane²⁷. W wyniku kasaty Towarzystwa Jezusowego kościół przeszedł w posiadanie biskupów płockich i utworzono przy nim parafię. W roku 1776, na mocy dekretu ówczesnego biskupa płockiego Michała Jerzego Poniatowskiego, weszła ona w skład nowego dekanatu ostrołęckiego. Na terenie ówczesnej parafii leżały

²² J. Paszenda, *Jezuici w Myszyńcu...*, s. 64.

²³ *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, T. X, z. 11, *Ostrołęka i okolice*, oprac. I. Galicka i H. Sygietyńska, Warszawa 1983, s. 14 (dalej: KZS).

²⁴ B. Modzelewska, Dz. cyt., s. 595.

²⁵ W. Jemielity, Dz. cyt., s. 24.

²⁶ 66.

²⁷ KZS, T. X, z. 11, s. 14.

wówczas 34 wioski²⁸. Natomiast stosunkowo niewielki majątek ziemski przy misji, wraz z zabudowaniami, przejęła Komisja Edukacji Narodowej²⁹. W prowadzonej wówczas szkole jeszcze przez jakiś czas pracował były jezuita Franciszek Lubowicki. Nie chcąc jednak opuścić szeregów Towarzystwa Jezusowego, w roku 1777 przeniósł się on na Białoruś. Ostatni pracujący w Myszyncu jezuita okazał się potem postacią wybitną, pełniąc ważne funkcje w działającej mimo kasaty białoruskiej asystancji. Pozostawił po sobie między innymi tłumaczenie pism św. Hieronima. Zmarł w 1801 roku w Połocku³⁰.

Misję w Myszyncu uznać należy niewątpliwie za jedną z dwóch, obok żuromińskiej, największych i najprężniej działających jezuickich misji stałych na terenie ówczesnej diecezji płockiej. Wywarła ona ogromny wpływ na rozwój tych terenów. Wprowadziła tu architekturę na wysokim poziomie w postaci monumentalnych świątyń drewnianych i pierwszych budowli murowanych. Jezuita przynieśli do puszczy oświatę i otworzyli pierwszą szkołę, w której nie brakło naprawdę dobrych nauczycieli. Wprowadzili też za sprawą swej bursy kulturę i edukację muzyczną. Bezspornie była wreszcie owa misja milowym krokiem w budowaniu tożsamości narodowej, religijnej i regionalnej mieszkańców tych terenów, którzy dumnie zwać się dziś Kurpiami.

BIBLIOGRAFIA

1. Źródła

1.1. Archiwalne

Archivum Romanum Societatis Iesu:

Lit. 39, *Historia Provinciae Lituaniae 1636–1650*.

Lit. 55, *Annuae, Historiae et Necrologi Provinciae Masoviae 1764–1766*.

Lit. 57, *Catalogus brevis Provinciae Lituaniae 1701–1710* (nr 105).

Mas. 151, *Cat.[alogus] Brev.[is] 1759–1766*.

1.2. Drukowane

Lustracje województwa mazowieckiego XVII wieku, Cz. II: 1660–1661, oprac.

A. Wawrzeńczyk, Warszawa 1989.

²⁸ M. Przytocka, *Parafia myszyńska od 1773 do 2009 roku [w:] Dzieje parafii i kościoła... w Myszyncu*, s. 82.

²⁹ J. Poplatek, *Dz. cyt.*, s. 14.

³⁰ J. Paszenda, *Jezuici w Myszyncu...*, s. 71–72.

2. Opracowania

- Dysydenci czy decydenci. Protestanci w obu częściach Prus i Koronie w XVI–XVIII wieku*, red. W. Zawadzki. Elbląg 2018.
- Dzieje parafii i kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej w Myszyńcu*, red. M. Przytocką. Myszyniec 2009.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień i in. Kraków 2004.
- Hochleitner J. 2010.** *Religijność potrydencka na Warmii (1551–1655)*. Olsztyn.
- Jemielity W. 1975.** *Parafie Puszczy Kurpiowskiej*. Łomża.
- Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. X, z. 11, *Ostrołęka i okolice*, oprac. I. Galicka i H. Sygietyńska. Warszawa 1983.
- Kochanowicz J. 2002.** *Słownik geograficzny jezuickich burs muzycznych (Materiały)*. Kraków.
- Kudrzycki Z. 2009.** *Z dziejów pogranicza kurpiowsko-pruskiego [w:] Dzieje parafii i kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej w Myszyńcu*, red. M. Przytocką. Myszyniec.
- Lolo R. 2015.** *Jesuits and Protestants. Confessional Relations on the Border between Mazovia nad the Duchy of Prussia from the 16th to the 18th Century w: Kultūra-ekonomika-visoumanė: sąveika ir pokyčiai vidurmažiais ir ankstyvaisiais naujaisiais laikais Baltijos rytinėje pakrantėje*, ed. M. Ščavinskas. Klaipėda.
- Lolo R. 2013.** *Towarzystwo Jezusowe w diecezji płockiej 1566–1773. Studium koegzystencji w dobie recepcji reformy trydenckiej*. Pułtusk.
- Makarczyk I. 2005.** *Tomasz Ujejski (1612–1689), biskup kijowski, prepozyt warmiński, jezuita*. Olsztyn.
- Mallek J. 1997.** *Reformacja w Polsce i w Prusach w XVI wieku: podobieństwa i różnice*. „Czasy Nowożytne”, t. 2/.
- Modzelewska B. 2009.** *Myszyniec [w:] Encyklopedia katolicka*, t. XIII: *Modlitwa-Notyfikacja*. Lublin.
- Pacuski K.,** *Początki Myszyńca na tle dziejów Puszczy Zagajnicy (Kurpiowskiej) [w:] Dzieje parafii i kościoła... w Myszyńcu*.
- Paprocka W. 1993.** *Myszyniec. Studium z dziejów miasta*. Warszawa.
- Paszenda J. SJ. 2009.** *Jezuici w Myszyńcu [w:] Dzieje parafii i kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej w Myszyńcu*, red. M. Przytocką. Myszyniec.
- Pawlewski J.,** *Reminiscencje jezuickie w stolicy puszczy kurpiowskiej*. „Nasze Wiadomości” 8/1926–28.
- Podstawowa bibliografia do dziejów Towarzystwa Jezusowego w Polsce*, t.1, oprac. L. Grzebień SJ. Kraków 2009.
- Poplatek J. 1973.** *Komisja Edukacji Narodowej. Udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej*. Kraków.

Przytocka M. 2009. *Parafia myszyńska od 1773 do 2009 roku* [w:] *Dzieje parafii i kościoła... w Myszyńcu*. Myszyńiec.

Załęski S. 1905. *Jezuici w Polsce*, t. 4 cz. 3: *Kolegia i domy założone w drugiej dobie rządów Zygmunta III i za rządów Władysława IV 1608–1648*. Kraków.

SUMMARY

The article presents the story of the Jesuits mission in Myszyńiec. It arised in 1650 as a result of the missions led on the territory of the forest by Jesuits. It was operated in 1650-1773 by the Jesuite Collage in Łomża. Jesuits started education, music culture, brick architecture, post-Tridentine religiousness on the territory of Green Forest. Mission in Myszyńiec contributed to diffusion of protestantism to Masovia from The Duchy of Prussia.

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia historię misji jezuitów w Myszyńcu. Misja powstała w 1650 r. w wyniku akcji prowadzonych przez jezuitów na terenie Puszczy. Działała w latach 1650–1773 pod kierownictwem kolegium jezuickiego w Łomży. Na terenie Puszczy Zielonej jezuici rozpoczęli edukację, kulturę muzyczną, architekturę z cegły, posttrydencką religijność. Misja w Myszyńcu hamowała rozprzestrzenianie się protestantyzmu z Księstwa Prus na Mazowsze.

Key words: Myszyńiec XVII–XVIII century, Jesuits in Mazovia, Jesuit mission in Myszyńiec.

Słowa kluczowe: Myszyńiec XVII–XVIII wiek, jezuici na Mazowszu, misja jezuicka w Myszyńcu.

